

Orgelmaker Antoon Kuerten

Frans Jespers

In 1865 overleed in Veenhuizen orgelmaker Antoon Kuerten na twee periodes van hechtenis. In de jaren 1831-1852 had hij in de Overbetuwe een bloeiend bedrijf opgebouwd, maar daarna kwam hij geregeld met justitie in aanraking. Toch waren er al eerder signalen van problemen. Een kleine reconstructie.

De familie Kuerten

Antonius Albinus Kuerten is geboren in Huissen op 1 maart 1807.¹ Zijn vader Jacobus Kuerten (1772-1838) was een Duitser, afkomstig uit Hülchrath. Zijn moeder was een echte Huissense, Theodora Rutjes (1776-1830). Antoon had een jongere broer. De zonen leerden het beroep van hun vader: timmerman. Over de jeugd van Antoon is niets bekend.

In 1831 begon hij in Huissen een orgelmakerij, samen met Johann Bernhard Heinrich Stöcker (1798-1844). In 1836 trouwde Kuerten in 's-Hertogenbosch met Clasina Dorothea Pax (1813-1877), het echtpaar vestigde zich in Huissen. Daar werden in de loop van tien jaar zes kinderen geboren.

In de jaren na 1840 deden zich problemen voor. In 1844 stierf Stöcker in Arnhem in het Huis van Bewaring. De schulden van de orgelmaker stapelden zich op, maar de reden hiervan is niet bekend. Hierdoor moest zijn toen nog vrij nieuwe huis in de Kerkstraat in 1846 bij opbod verkocht worden.² De zaken gingen steeds moeizamer. In 1852 vertrok Kuerten met zijn hele gezin naar Amsterdam, waar zij op verschillende adressen woonden. Vermoedelijk was hij daar in dienst van een orgelmaker. In november 1855 is Kuerten twee weken verpleegd in het Binnengasthuis, maar bij de registratie staat als beroep 'mandenmaker' vermeld plus een verwijzing naar de politie.³

Vervolgens raakte Kuerten op drift. In november 1856 is hij vastgezet in de strafkolonie Veenhuizen, na een veroordeling in Rotterdam vanwege bedelarij of landloperij. Als beroep staat pianomaker genoteerd. In april 1860 werd hij uit Veenhuizen ontslagen. Maar in 1864 belandde hij er opnieuw, in maart en september, vanwege een veroordeling in Deventer. De volgende zomer, op 17 juli, overleed hij in Veenhuizen.⁴

Clasina Pax was met haar gezin vanuit Amsterdam teruggekeerd naar Huissen. Bij het huwelijk van haar oudste kind Johannes Josephus (1837-1890) in 1874 in Nijmegen was zij werkzaam in Grave als winkelierster. Drie jaar later is zij overleden in 's-Hertogenbosch, waar ook haar tweede zoon met zijn gezin en haar dochter woonden.⁵

De redenen van de problemen rond Antoon Kuerten zijn niet bekend. Maar bij zijn werkzaamheden als orgelmaker is wel een patroon te zien van een grootse aanpak en

¹ De geboortedatum en -plaats staan in zijn huwelijksakte, 's-Hertogenbosch, Brabants Historisch Informatie Centrum, BS, Huwelijksregister 's-Hertogenbosch, jaar 1836, toegang 50, inv. nr. 3939, akte 181. Zie ook Frans Pauwelsen, 'Huissense 'kolonisten-verpleegden' (11)', in *Mededelingen Historische Kring Huessen* 48/5 (2023) 124-126.

² *Provinciale Geldersche en Nijmeegsche Courant* 11-7-1846.

³ Stadsarchief Amsterdam, Patiëntenregisters, archief 5268, periode 1855, inv. nr. 2521, fol. 160.

⁴ Drents Archief, Inschrijvingsregisters van veroordeelde bedelaars en vrijwilligers 1822-1866, archief 137.01, deel S, inv. nr. 437, akte 622. Idem, deel X, inv. nr. 442, akte 4582. In de eerste akte is de naam Keurten, in de tweede Kuerten.

⁵ AGA, BS, Nijmegen, toegang 0207, Huwelijk 1874, inv. nr. 1110, akte 98. 's-Hertogenbosch, Brabants Historisch Informatie Centrum, BS 's-Hertogenbosch, Overlijden 1877, archief nr. 50, inv. nr. 4260, akte 709.

tegenvallende resultaten. Een aantal van zijn werkstukken bleek niet erg degelijk en langlopende contracten werden soms na enkele jaren al afgebroken.

Werkzaamheden als orgelmaker

Antoon Kuerten heeft samen met Stöcker en vermoedelijk Kuerten senior een orgelmakerij opgezet waarmee hij aardig wat opdrachten in de wacht wist te slepen. Na de dood van Jacob Kuerten trok zijn zoon twee nieuwe werknemers aan. Enkele namen van medewerkers zijn bekend, allen afkomstig uit Huissen. In 1852 is de zaak van Kuerten in Huissen uit elkaar gevallen. Theodoor Vermeulen (1820-1872) startte in 1853 een eigen orgelmakerij in Angermund (nu een deelgemeente van Düsseldorf) samen met Georg Krüll, dus hij zal van tevoren het vak geleerd hebben bij Kuerten. Jean Leijser (1821-1903) ging na enige jaren bij Kuerten rond 1844 in België werken, om vanaf 1850 een zeer succesvolle orgelmakerij in Maastricht te beginnen. Zijn broer Norbertus (1825-1899) vestigde zich na het vertrek van Kuerten in Zutphen als pianohandelaar en orgelmaker.

Een flink aantal werkzaamheden van Antoon Kuerten en zijn medewerkers is vastgelegd door een Amsterdamse amateurmusicus die rond 1852 alle kerkorgels van Nederland wilde beschrijven, George Broekhuysen. Hij heeft meer dan 1500 beschrijvingen verzameld in een lijvig handschrift dat pas onlangs in gedrukte vorm is uitgegeven. Vermoedelijk heeft Kuerten heel wat beschrijvingen direct aan Broekhuysen doorgegeven, die ze letterlijk overschreef. Verder is er uit kerkarchieven nog wat bekend.

- 1831 Huissen, Hervormde Kerk, vernieuwing van het orgel.
- 1833 's-Hertogenbosch, St.-Janskathedraal, onderhoud van het grote orgel.
- 1834 Bemmelen, Hervormde Kerk, ingrijpende vernieuwing van het orgel.
- 1834 Wageningen, Rooms-katholieke Kerk, reparatie van het orgel.
- 1835 's-Hertogenbosch, St.-Janskathedraal, vernieuwing van een register.
- 1836 Nijmegen, Lutherse Kerk, vernieuwing van het orgel.
- 1837 's-Hertogenbosch, St.-Janskathedraal, onderhoudscontract van 12 jaar voor beide orgels, na zes of zeven jaar contract verbroken.
- 1838 Huissen, Rooms-katholieke Kerk, jaarlijks onderhoud van het orgel tot en met 1843.
- 1838 Kekerdon, Rooms-katholieke Kerk, uitbreiding van het orgel.
- 1839 Wyler (Duitsland), Rooms-katholieke Kerk, nieuw orgel.
- 1840 Loenen, Rooms-katholieke Kerk, vernieuwing van het orgel.
- 1840 Hummelo, Hervormde Kerk, levering van een tweedehands orgel.
- 1840 Engelen, Rooms-katholieke Kerk, nieuw orgel.
- 1840 Elden, Rooms-katholieke Kerk, levering van een tweedehands orgel.
- 1840 's-Hertogenbosch, Hervormde Kerk, jaarlijks onderhoud van het orgel tot 1845.
- 1843 Niftrik, Rooms-katholieke Kerk, nieuw orgel.
- 1843 Overasselt, Rooms-katholieke Kerk, eerste fase van een nieuw orgel, voltooid in 1847.
- 1845 Groessen, Rooms-katholieke Kerk, vernieuwing van het orgel.
- 1845 Beusichem, Hervormde Kerk, uitbreiding van het orgel.
- 1846 Driel, Rooms-katholieke Kerk, nieuw orgel.
- 1847 Weurt, Rooms-katholieke Kerk, vernieuwing van het orgel.
- 1849 Heteren, Hervormde Kerk, nieuw orgel.
- 1850 Ooij en Persingen, Rooms-katholieke kerk, nieuw orgel.

Van al deze werkzaamheden is bijna niets meer bewaard. In het orgel van Weurt zitten nog enkele onderdelen van Kuerten. Ook in het orgel van de Hervormde Kerk van Zuidlaren zitten nog delen die door Kuerten zijn aangebracht toen het nog in Beusichem stond. Veel wijst erop

dat zijn werk niet erg degelijk was. Toch wist hij telkens nieuwe opdrachten te verwerven, totdat de situatie onhoudbaar werd.

Een uitgebreide versie van deze tekst verschijnt in het tijdschrift Het Orgel van februari 2025.